

ТМ	Г. XXXIII	Бр. 4	Стр. 1605-1613	Ниш	октобар - децембар	2009.
----	-----------	-------	----------------	-----	--------------------	-------

Приказ
Примљено: 27.8.2009.

Драган Новаковић

О ЈЕДНОЈ СИНТЕЗИ О ИСЛАМУ*

Доследно примењујући истанчане и од 1892. године пажљиво усавршаване критеријуме наш најстарији и најугледнији издавач „Српска књижевна задруга“ објавио је у стотом колу као 672 књигу проф. Д. Танасковића „Ислам: догма и живот“. Определивши се за тај избор издавач је постигао два значајна циља, од којих је први омогућавање читаоцима да на једном месту упознају ислам и потраже одговоре на многобројна питања проишлаго из деловања те велике религије на светском плану, а други да иза књиге стоји врсни познавалац материје и зналац оријенталних језика, који је после дугогодишњих истраживања и у најбољим годинама за такву врсту рада понудио од њега очекивану синтезу о исламу.

Отпочињући писање аутор је у предговору отклонио одређене дилеме и наговестио да ће тражити неку врсту средњег пута у представљању ислама између доминантног социолошког и све присутнијег и амбициознијег политиколошког приступа. Успешно разрешивши то за сваког аутора важно питање, са читаоцима је неуобичајено и храбро поделио најважнију дилему „чиме оправдати још једну нову књигу, поготово општег карактера о исламу“? Наведеном запитаношћу и позивом стручној, а нарочито читалачкој јавности, за одређивање према „овако изложеној књизи о исламу“, најдиректније је допринео да и писац овог приказа изнесе нека своја размишљања убеђен да би нас проф. Танасковић много ускратио одређењем за став да је у тој области све написано и да су довољне књиге Еспозита, Гордона и архиепископа Јанулатиса.

Тражећи пут да на оригиналан начин приближи ислам, верујемо да је аутор дуго размишљао о полазној тачци добро знајући колико је за читаоца важно да на почетку упозна друштвено-политичку стварност предисламске Арабије и укупну духовну атмосферу из којих је изнедрена нова и самосвојна религије. Свесно одступајући од уобичајене схеме текст је започео веровесником ислама Мухамедом с намером да читаоцима приближи духовну димензију и државничку делатност те вишеструко значајне личности. Показујући да практично не постоји дело које није пажљиво проучено, аутор нас

dragan.novakovic@mv.gov.rs

* Дарко Танасковић, *Ислам: догма и живот*, Српска књижевна задруга, Београд, 2008.

уознаје с различитим ставовима о Мухамеду, посебно се усмеравајући на књиге писаца чији је главни циљ био игнорисање или потпуно несхватање укупне делатности веровесника ислама. Прецизно и јасно представљени су почеци објаве, стабилизација духовног деловања, мудрост Мухамеда у решавању сложених питања, однос према народима књиге и идолопоклоницима и готово запањујући резултати државничке делатности, оличене у сталном ширењу државе засноване на новој вери. Пажљиво исчитајући странице полако смо улазили у неку врсту познатог штива, с правом очекујући да проф. Танасковић изложи нешто ново и непознато, што се и догодило на крају поглавља. Вероватно свестан контраверзи које његови ставови могу изазвати и необазујући се на евентуалне приговоре, мудро и одмерено дао је оцену људске стране посланикове личности, одговорио на изазовно и многобројним противуречностима праћено многоженство и прецизно дефинисао заувек утемељену улогу Мухамеда као моралног узора свим муслиманима света.

Завршивши поглавље о Мухамеду, аутор се оправдано опредељује да читаоцима приближи Куран као реч Божију спуштену човеку. Сажето и с мером објашњена је објава пренета по Алаховој вољи Мухамеду, процес усменог памћења, први записи на различитим материјалима и сложени поступак сакупљања и канонизације предузет од првих калифа Абу Бекра и Омера. Дефинитивно уобличени Куран као материјализована књига – Мусхаф, коначно завршен у време калифа Османа, постаје аутентичан и до данашњих дана од свих муслимана света прихваћен текст. Пажљиво и изнијансирано дата је и структура свете књиге и заузет став да је једина смислена подела на „меканске“ и „мединске“ суре, од којих прве имају за циљ формулисање вере, а друге утемељење нове државе. Драгоцени су и ставови аутора о улози арапског језика на коме је Алах подарио свету књигу и о јеврејско-хришћанским утицајима на садржај Курана.

Представивши Куран и мотивисан потребом да приближи оно из чега све произлази, аутор започиње за већину читалаца можда најважније поглавље „Извори и учење ислама“. Помало неубичајено и пре преласка на праву тему, разјаснио је „три основна општа појма“ ислам, дин и иман, од којих је први већини познат уколико се искључи прецизно ситуирање у структуру арапског језика, док за друга два с великом извесношћу можемо истаћи да је просечан читалац за њих чуо, али да тешко може дати тачно одређење. Добро знајући за постојање таквих недоумица, аутор је указао да појединци дин означавају као веру, муслимани школовани на Западу и под утицајем хришћанске традиције као религију, да би сам потврдио да је у питању „истовремено објављена и прихваћена Божија истина“. Највећа пажња посвећена је објашњавању и с теолошке тачке гледишта најсложенијем појму иман, често идентификованим са исламом, а најчешће превођеним као вера, односно најискренија и дубинска суштина исламског вероисповедања, коју велики теолог ал-Газали одређује као потврду веровања у срцу.

Поделивши изворе ислама на текстуалне – Куран и Мухамедову суну и логичко-методолошке – иџма, сагласност водећих зналаца исламске вере и кијас, закључивање по аналогiji, аутор је представио кључне појмове ислама: Бог, анђели, Алахове књиге и његови посланици и судњи дан. Алах је лично име исламског Бога и један од најтежих грехова (ширк) је обожавање неког другог божанства, чиме је изречена највећа осуда политеиста, али и

Јевреја и хришћана као народа књиге, који су залутали. Анђеле – малак Алах је створио од светлости и они се одликују бестелесношћу, бесполношћу и апсолутном лојалношћу свом творцу. Објашњена је и сложена позиција и порекло посебних бића – цина створених од ватре, која поседују способност отелотворења из невидљивог стања и могућност комуницирања с људима. Пажљиво је размотрено и значајно питање Алахових књига и његових посланика и уз навођење ауторитативних мишљења потврђена понекад варљива, а ипак јасна доказива, места сусретања с јеврејском религијом и хришћанством. Библијски пророци су нека врста међаша и за ислам, а Исусов живот и дело, укључујући и улогу Богородице, представљају увод у појаву последњег пророка Мухамеда кога је Алах упутио свим људима са исправном књигом по којој се мора поступати.

Добро знајући да просечан читалац има нејасне и често магловите представе о исламском схватању судњег дана и укупном значају есхатологије те религије, аутор је уложио велики труд и можда по први пут детаљно изложио целину проблема користећи Куранска одређења, хадиску праксу и надградњу стварану вековима од улеме и верника. Пластични описи раја и застрашујући призори пакла познати су већини читалаца, али је судњи дан као претходница и централна тачка исламске есхатологије остајао изван спознајних интереса или је тумачен уопштено, уз присутна несхватања и придавања мањег значаја од реалног и потребног. Детаљно су представљени суђење у гробу, застаршујуће раздобље безверја и моралне изопачености, нестанак светих места, краткотрајна улога Махдија, појава Деџала као неке врсте Антихирста и улога Исуса у његовом погубљењу, долазак дивљих и необузданих народа Јаџуц и Меџуц и излазак загонетне животиње из земље, као предзнаци судњег дана. Датум отпочињања тог драматичног тренутка познат је само Алаху и биће најављен трубом мелека Исрафила после чијег првог писка се отварају гробови, после другог долази до умирања свих људи, а после трећег наступа велика киша захваљујући којој ће сва створења оживети, почети велико суђење према учињеним делима и преласком преко Сират ђуприје одлазак у рај или пакао. Детаљни описи раја и пакла, независно од доказиве тврдње да рај представља испуњење жеља народа који је живео на негостољубивим просторима Арабије, а пакао упозорење неспремним да приме нову веру или одступе од њених основних принципа, вековима су били покретачки мотив и снажили исламско веровање до фанатизма.

Представивши први текстуални извор ислама Куран и кључне појмове исламске вере, аутор даје основна одређења нормативног предања – суне, односно дела и живота посланика Мухамеда од Бога одређеног узора према коме ће се остали муслимани као непоновљивом обрасцу угледати и понашати. Наведени извор био је неопходан, јер су многобројни елементи друштвеног, породичног и индивидуалног живота остали недоречени или само фрагментарно назначени у самој објави. Отпочело је прикупљање хадиса, који у збиру представљају суну, тј. све примере из којих се види шта је Мухамед рекао или урадио у појединим ситуацијама. Назначена су и настојања исламских правника да кодификују хадисе долазећи преко поузданих преносника до веродостојних извора. Захваљујући критичком одбацивању примера приписиваних Мухамеду, настало је шест званичних збирки хадиса – муснад у којима су прецизирана различита питања од пресудног значаја за развој вере и напредак исламске државе.

Непрекидно мењајући услови у којима је деловала исламска држава и живели верници, доста рано су показали да Куран и кодификоване збирке хадиса не представљају потпун оквир за објашњавање свих животних, економских и других ситуација. Наведени проблем решен је увођењем иџме и кијаса, а аутор с правом указује да су тим неопходним институтима „опрезно размакнута врата уношењу активног људског суделовања у обликовању доктринарно и верско-правног система“. Недоумице и оспоравања генерација теолога и извођење ваљаности иџме из хадиса, а не Курана, показивале су неспремност укључивања људске, у основи кварљиве природе, у поредак утврђен од Бога. Будући да живот није могао да стане, сунитска теологија позитивно се одредила према иџми пролазећи тешке расправе о степену прихватљивости приликом одређивања према неком питању. Прихватање иџме било је лако решиво питање у односу на кијас због постојања сасвим реалних могућности искорачења из божанског у сферу људског резоновања. Строгост ислама према сваком таквом покушају подразумевала је наметање стриктних правила за примену тог института, од којих је најважније постајање потврде у неком од прихваћених текстова за сваку нову ситуацију. Настojeћи да приближи тај важан елемент исламског права, аутор се послужио познатим примером куранске забране употребе вина, која се аналогнојом проширила на сва алкохолна пића.

Приближавајући изворе ислама, аутор је објаснио сложене појмове шеријата и фикха и представио најважније правне школе формиране првих векова широм исламског света. Шерјат је означен као вечити божији закон чији је циљ да човека без лутања и непотребног заржавања води према истини, док је фикх – позитивно право, односно резултат правне науке. Знајући да су наведени термини недовољно познати и да је између њих тешко повући логичну разлику, аутор је све дилеме отклонио објашњавајући да „шеријат у целини припада Алаху, а фикх факиху, тј. стручњаку за исламско верско право“. Божанска и у основи непроменљива структура шеријата, Мухамедова немогућност посвећивања разради питања којим би се уређивао свакодневни живот, као и сазнање да сваки део већ огромног царства поступа према сопственим прописима, принудила је исламске правника да приступе кодификацији права што је довело до формирања више сличних правних школа (мезбеха). Оснивач маликитске школе је Малик Ибн Анас и она се одликује доследним поштовањем Мухамедове суне, уз могућност коришћења искручиво мединског обичајног права. Најпознатију ханефитску школу засновао је Абу Ханифа и њу карактерише одређена врста либерализма и могућност тражења компромиса са изазовима наметнутим од живота. Утемељивач шаифитске школе Мухамед аш-Шаифи настојао је да пронађе компромис између прва два месбеха, док је оснивач четврте ханбалијске школе Ибн Ханбал пажњу усредредио на Куран и суну као извор права, уз могућност коришћења само консензуса насталог међу Мухамедовим најближим сарадницима. Пуританска ханбалијска школа прихваћена је као званична у Саудијској Арабији и данас у форми вахабизма служи као основ различитих покрета и групација, које сматрају да свој поглед на свет и начин живота треба свим средствима наметати исламским верницима код којих је попустио ентузијазам и постао доминантан западни начин живота и његове вредности.

Следећи своју основну идеју и вођен мотивом да читалац постепено буде уведен у сложени свет ислама, аутор је представио и индивидуалне

верске дужности, често означаване као стубови вере, чије упориште је у Курану, а детаљна разрада у Мухамедовој сунни. Будући да су у питању опште-познати појмови, који ипак могу изазвати забуну код неупућених, укратко ћемо назначити главне елементе, следећи мисао аутора. Основно посведочење вере – шехаду може изговорити пунолетан и психички здрав верник под условом да су казане речи у најдубљој корелацији са његовим осећањима. Специфична и по многим елементима оригинална молитва је манифестни облик изражавања захвалности Алаху. Током једномесечног рамазанског поста верници уздржавањем од јела, пића и других телесних уживања, јачају веру с циљем да заслуже Алахова милост. Обавезна милостиња – зекат је темељ муслиманске социјалне доктрине, јер обавезује сваког искреног муслимана да вишак подарен од Алаха одвоји за сиромашне. Велико ходочашће – хаџ, има интегративну и социјалну функцију, а истовремено показује чврстину воље сваког појединца опредељеног за извршавање те обавезе и снагу вере способне да у светим местима окупи милионе верника.

Оспоривши поједина схватања према којима и цихад представља темељ ислама, аутор је уложио значајан напор да читаоцима приближи тај сложени и многобројним контраверзама праћен институт исламске вере. Јасно је нагласио да о цихаду постоје различита мишљења и да највише недоумица изазивају опредељења о искључивом везивању за оружану борбу на Алаховом путу. Настojeћи да дође до објективног тумачења, читаоцу је предочено да реч поменута у Курану на четрдесет једном месту има различита значења од духовног напора за самоусавршавање до класичног оружаног рата против неверника. Ситуацију је додатно искомпликовала кодификација исламског права дајући оружаној борби обавезни смисао, теолошка доктрина о обезбеђеном рају за борце на Алаховом путу и савремена пракса појединих лидера муслиманског света да олако позивају на цихад ради учвршћивања положаја или наметања одређених политичких или верских концепција. Аутор сматра да је решење у бољем познавању исламског света и начина његовог размишљања илуструјући то ставовима Пакистанца ал-Мавдудија, који је ислам идентификовао са самосвојном идеологијом и програмом намењеним целом свету, а цихад као револуционарну борбу за остваривање тако постављеног циља. Завршавајући тај важан део књиге, професор се определио за став да је цихад рат за ширење и одбрану вере, што не даје за право настојањима о једностраном и тенденциозном поистовећивању ислама са цихадом.

Значајну пажњу аутор је посветио питању исламских раскола оправдано верујући да већина људи, па и читалаца његове књиге, поседује нека основна знања о доминантним сунитима и шиитима, али без могућности да их систематизују и дају поуздан одговор о суштинским разликама. Истакавши да је раскол произашао из различитог односа према основном политичком питању – халифату и верском вођству – имамаату, после убиства трећег правоверног калифа Османа, аутор је поставио чврсте темеље који омогућавају детаљно упознавање с главном линијом исламских раскола коју чине харицити и шиити. Харицити, често називани „исламски пуритисти“, напуштајући Алијеву војску иступили су са ставом о некој врсти изборности халифе из чега је произлазило да ту високу политичку дужност може вршити сваки побожни муслиман. Шиитска линија, у чијем центру је учење о Алију као једином настављачу посланикове мисије, издиференцирала се на зејди-

те, седмоимамске шиите – исмаилите и главнину дванаестоимамске шиите. Промовишући идеју о снази оружја као легитимном средству и да имам може бити само Фатимин потомак, зејдита су стварали многа упоришта, а једна линија задржала се у Јемену до 1962. године. Мистицизму склони исмаилити раздвојили су се од главне матрице шиизма после смрти шестог имама Џафера ас-Садика (765. година) и његовог сина и наследника Исмаила кога је део присталица прогласио за привремено скривеног. Аутор је детаљно објаснио средишњи ток шиизма дванаестоимамске шите, који данас чине десетину свих исламских верника на свету сконцентрисаних у Ирану и деловима Ирака. Шитско учење уобличавало се у неколико фаза од којих прву чини неслагање Алија с начином решавања Мухамедовог духовног наслеђа, другу настојања Алијевог сина Хусеина да исправи неправду, трећу живот и деловање шестог имама Џафера ас-Садика и четврту дефинитивно формулисање веровања у скривеност последњег дванаестог имама, будући да једнаестии Хасан ал-Аскари није одредио наследника. Задржавајући Куран као свету књигу и искрено верујући у Мухамедово пророштво, шиити су постепено разрађивали теолошки и правни систем и показали задивљујућу могућност решавања различитих практичних духовних и државних питања простеклих из скривености имама божијом промишљу овлашћеног да тумачи свети закон и доноси одлуке од важности за заједницу. Пратећи главну матрицу шиизма, аутор поглавље завршава увођењем у савремено доба, објашњавајући начине који су омогућили врхунским правницима апсолутну владавину у данашњем Ирану.

Добро упућен у контраверзе које изазивају поједини аспекти исламског учења и вођен идејом да проверено знање о непознатом представља поздану брану ширењу предрасуда, аутор је с правом одлучио да читаоце упозна са схватањем зла у исламу. Чврсто се руководећи Кураном, јасно је назначио да проблем треба ситуирати у разграничења која произлазе из онога што Алах забрањује и проклиње, односно налаже, одобрава и препоручује. Суштина зла сконцентрисана у супротстављању божијим наредбама послужила је исламским теолозима развијање препознатљиве есхатологије, правницима формулисање прописа и упутстава за сузбијање грешне људске природе, а државним властима устројавање постојаног система и низа регулаторних мера за све сфере друштвеног и економског живота. Јасно је истакнуто да Куран не садржи библијски списак наредба и забрана, али да је осуђено самоубиство, самосакаћење, лаж, лицемерје, изневеравања дате речи, тврдичлук, расипништво, разметање, охолост, завист и љубомора, разврат, прељуба, једење нечисте хране, уживање непоштено стеченог богатства и употреба алкохолних пића. Имајући у виду заједничку основу, аутор указује на потребу компаративног разматрања зла у јудаизму, хришћанству и исламу и са жаљењем констатује да тај амбициозни задатак превазилази оквире постављене у књизи.

Разрађујући вишеструко значајно поглавље „Алах као Молох?“ аутор је приближио контраверзама праћена сусретања и неспоразуме између ислама и модерног света. Осећајући немоћ пред технолошки супериорним Западом, оличеним у деловању САД, поједини исламски теоретичари означили су ново доба као „цахилију“, односно „раздобље које је на Арабијском полуострву претходило појави ислама, дакле време политеизма, незнања (једног Бога) и варварства“. Такав свет изграђен супротно божијим законима,

омогућава покретање исламске револуције и поновно успостављање Алахове истине. Изазвани Запад одговарао је најчешће с висине и уз превладавање устаљених стереотипа или једностраног позива на одбрану од оних делова ислама у којима је препознавао опасност по своје вредности и интересе. Знајући да не постоји универзалан одговор на то тешко питање, аутор с правом позива обе стране на упознавање и „поштено и цивилизацијски одговорно суочавање с пробуђеним исламом“.

Будући да је неадекватан одговор на изазов пробуђеног ислама довео до употребе различитих и политички неприхватљивих термина, који су се усталили у европским језицима, аутор је пажљиво вршећи селекцију комплетну проблематику свео на реформизам, фундаментализам и исламизам. Реформизам је као теолошки, филозофски, друштвени и политички покрет теоријски утемељио велики мислилац Мухамед Абдухи и његова главна испољавања су верски модернизам, световни модернизам и ортодоксни реформизам. Разматрајући многобројне ставове о фундаментализму, аутор је уз све опасности да буде погрешно протумачен или проглашен једностраним, с правом тај сложени феномен повезао са „сваким исламским напором да се стваралачки преиспита свет и властита положај у њему“, што не искључује настојања, која у том термину препознају средство политичке борбе. Указујући на проблеме које изазива употреба термина исламизам у појединим језицима, али и савременој науци, аутор се није прецизно одредио, али општи смисао текста назначује блискост ставу да је у питању исламски политички активизам, односно нека врста реисламизације муслимана.

Пажњу изазива и настојање да се одговори на важно питање о постојању цркве у исламу. Строги монотеизам, јединство вере и политике и одсуство посредништва између Бога и човека у исламу чине ово питање на први поглед излишним и са унапред јасним одговором, поготово ако се решење потражи у неизбежним компарацијама са хришћанством и хијерархизованом Католичком црквом. Исправно полазећи од предпоставке да теолошка доктрина није довољна за тачан одговор и да решење треба тражити у теоријским ставовима исламолога и историјској пракси религије, аутор оспорава полазно становиште користећи пример институционализације Исламске заједнице и њеног апарата у Османском царству и најновију ситуацију у Ирана где верски поглавар врши политичку власт. Опредељујући се, после исцрпне анализе, за став „у томе је оно веома слично (мисли се на исламско свештенство) управо цркви од које се организационо највише и разликује – католичкој“, аутор је можда несвесно ускратио своја размишљања о улози исламских заједница и уleme у сложеним процесима ширења ислама и његовог „прихватања“ од бројних цивилизацијски и културолошки различитих народа у односу на Арапе, који су проносили Алахову заставу широм света.

Полазећи од значаја и актуелности тог питања, проф. Д. Танасковић размотрио је актуелну тему о могућности теолеранције у исламу и ставу теологије према људским правима. Следећи основну замисао и у овом случају прво се вратио на полазишта ислама и укратко представио чувени уговор Мухамеда са хришћанима јеменског града Неџрана, којим су гарантована права немуслиманима на исламској територији под условом да плаћају прописани порез. Наведени акт је муслиманским научницима и политичарима у даљој разради често служио као круцијални доказ о толеранцији и великодушности ислама према припадницима других вера. Развојем историјских

догађаја и експанзивним ширењем исламске државе успомена на нецрански уговор је бледела, тако да је после мање од 100 година Омеровим статутом положај зимија погоршан до нивоа угрожености физичког и духовног опстанка. Прецизно су детектовани и многобројни радови исламских научника у којима се пише о толеранцији те религије, али само у контексту широкогрудости, односно неопходног трпљења оних који представљају невољне госте. Подстицајна расправа завршава се навођењем услова које савремени ислам треба да разреши у контексту неопходности заживљавања секуларизма и потребе одвајања религије од државе. Цитирајући Басама Тибија и његове три тачке као међаше нове интерпретације ислама (одвајање вере од политике, уважавање колективних и индивидуалних људских права и прихватање верског у културног плурализма) и наводећи да је у питању теоријска конструкција, а не реални и у скорој пракси остварив пројекат, аутор је јасно назначио да о исламској толеранцији још увек треба говорити као пожељном, али тешко остваривом циљу.

Крај књиге посвећен је тражењу одговора на питање о могућности развоја демократије у исламском свету и његовој спремности да прихвати нови систем вредности. Будући да је тај проблем на драматичан начин актуелизован крајем XVIII и почетком XIX века, односно у периоду када је муслиманима постала јасна, али у исто време и неподношљива супериорност Запада, требало је на теоријској равни и у практичном животу узнемиренем масама понудити адекватан одговор. Трагајући за могућим решењима искристалисали су се реформистички, секуларистички и фундаменталистички приступ. Пажљиво анализирајући те сложене феномене, аутор реформисте ситуира у контекст помирења између шеријата и модернизације, секуларисте дефинише као борце против традиционализма, док фундаменталисте одређује као чврсте заговорнике става да у светим књигама постоје одговори на сва питања, која пред муслиманску заједницу и појединца поставља живот у савременом времену. Када је у питању демократија, разнородни исламски покрети показују самосвојност диференцирајући се на линији од прихватања до одбацивања, с тим да негативан предзнак не искључује могућност њеног коришћења као поузданог средства за управљање. Наводећи многобројне примере из праксе појединих држава, али и отворено указујући на проблеме Европљана да разумеју сложена кретања у исламском свету, заузимајући став аутор јасно поручује „Демократија у муслиманским земљама за муслимане не може, а да не буде муслиманска, јер су њени субјекти муслимани, а не хришћани или таоисти. Она, међутим, не може и не би смела бити 'исламска', јер у супротном није и не би могла бити демократија“.

Искусни зналци овог посла кажу на крају излагања обавезно максимално нахвали књигу. Углед аутора и издавача опредељује ме за другачији приступ који се може свести на речи „говори само истину“. Свестан чињенице да је у питању само моја истина, сматрам да је потребно истаћи да књига представља оригиналну и инспиративну синтезу и да је значајно обогатила оскудну понуду валидних дела о исламу у нашој земљи. Можда њену највећу вредност представља намера аутора да читаоце упозна са том великом религијом и свим импликацијама по токове светске цивилизације изазване самом појавом ислама, као и да приближи многобројне изазове које је део данашњег ислама поставио савременом свету. Будући да је писац врхунски познавалац материје, одмерено и с пуно такта представио је теологију

ислама, његову духовност и покушао читаоцима да укаже на узроке познате дубоке и истинске повезаности муслимана са својом религијом. Знајући да духовност није довољна за објашњавање и данас запањујућег ширења те религије у практично све делове света, проф. Д. Танасковић разјаснио је суштину лаке, једноставне и упечатљиве исламске доктрине у којој многи обрађеници налазе одговоре на питања која су их мучила. Коришћен је јасан језик с чврстом логичком структуром изражавања, који одговара потребама врхунског интелектуалца, али и сваког човека опредељеног да читањем дође до сазнања која га интересују. Свестан могућности да постанем и политички помодан, ипак ћу истаћи да књига представља мудар и одмерен корак према нашим суграђанима исламске вероисповести, будући да је упознавање са суштином предуслов отклањања неспоразума и крчења пута ка заједничком суживоту. Препоручујући свима заинтересованим да прочитају књигу, па и да је купе за породичну библиотеку, на крају могу рећи да она представља златну средину између обимне, па често и заморне, Еспозитове “Оксфордске историје ислама”, амерички површне књиге Метју Гордона “Ислам” и мудру срочене књиге „Ислам“ архиепископа Анастасија Јанулатиса. Бирајући између ове три књиге, опредељујем се за дело проф. др Д. Танасковића, које је читаоцима подарила „Српска књижевна задруга“.